

Eindexamen Filosofie havo 2004 - I

havovwo.nl

4 Beoordelingsmodel

Antwoorden

Deel-
scores

Opgave 1 Gevoel en machine

Maximumscore 2

1 Een goed antwoord bevat:

- Twee aan het ontologisch dualisme ontleende argumenten als ondersteuning van de visie dat een dier volgens Descartes geen pijn kan hebben zoals een mens dat kan hebben

2

voorbeeld van een goed antwoord:

- Volgens Descartes zijn dieren ingewikkelde machines. Als dieren het uit lijken te schreeuwen van pijn, dan is dat alleen maar het gevolg van hun inwendige mechaniek. Mensen daarentegen weten dat ze pijn hebben (en dit weten, behoort tot het geestelijke deel van de mens). Pijn zoals de mens die kent, is volgens Descartes alleen mogelijk als deze de pijn bewust is. Een dier weet niet dat hij pijn heeft: hij reageert alleen maar

1

- Daarnaast heeft de geest van de mens een aantal specifieke eigenschappen: één daarvan is dat de mens door de wil als onderdeel van de menselijke geest vrij is om de lichamelijke pijn minder te voelen of mentaal te verdringen. Een dier heeft die keuze niet

1

Maximumscore 2

2 Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- een uitleg van het uitgangspunt van het ontologisch materialisme
- een argumentatie op basis van dit uitgangspunt waaruit blijkt dat mensen en machines verschillen en de laatste derhalve niet op menselijke wijze kunnen voelen of emoties kunnen hebben

1

1

voorbeeld van een goed antwoord:

- Het ontologisch materialisme gaat er van uit dat ieder type gedachte identiek is aan een bepaald type hersenactiviteit. Ook gevoelens zouden in deze visie niet een onderdeel zijn van iets geestelijks, maar te lokaliseren zijn op een aanwijsbare plek in de hersenen. Daarom zijn denken en voelen afhankelijk van bepaalde materie

1

- Aangezien machines gemaakt zijn van een andere materie dan de mens, zijn ze ook niet in staat tot voelen, althans niet op eenzelfde manier als mensen dat kunnen. Dit zouden ze alleen kunnen, indien ze van vlees en bloed zouden zijn, een soort biologische machines dus

1

Maximumscore 4

3 Een goed antwoord bevat de volgende elementen:

- het in het citaat van Evans herkenbare argument dat tegen het uitgangspunt van het ontologisch materialisme ingebracht kan worden, namelijk dat materiële eigenschappen niet automatisch bepaalde eigenschappen hoeven uit te sluiten
- een ondersteuning met gebruik van dit argument voor de gedachte dat machines wel degelijk in staat kunnen zijn te voelen; andersoortige materie hoeft het kunnen voelen niet uit te sluiten

2

2

voorbeeld van een goed antwoord:

- In het citaat worden de eerste kolonisten genoemd die op basis van uiterlijke kenmerken van materie, in dit geval een andere huidskleur, concluderen dat de mensen met deze huidskleur ook bepaalde eigenschappen zullen ontberen. Het hoeft echter niet zo te zijn dat iets precies dezelfde stoffelijke kenmerken hoeft te hebben om toch vergelijkbare eigenschappen te bezitten

2

- Weliswaar is er iets stoffelijks nodig om te kunnen voelen, maar dit hoeft niet van vlees en bloed te zijn. Zo kan een stem door de telefoon duidelijk herkenbaar zijn, terwijl deze toch niet alleen door stembanden tot ons komt, maar met behulp van de telefoonkabel

2

Eindexamen Filosofie havo 2004 - I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 4	
4 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• de conclusie van het behaviorisme dat bepaald gedrag wijst op het kunnen voelen van machines	<u>2</u>
• een uitleg waarom een keuze voor het dualisme of materialisme niet relevant is voor het behaviorisme	<u>2</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• De behavioristen letten alleen maar op het waarneembare gedrag van mensen en in dit geval ook van machines. Zij zullen dan ook kijken welke overeenkomsten en verschillen er zijn in het gedrag dat beide laten zien. In het gegeven voorbeeld vertoont de computer wel degelijk gedrag dat lijkt op het gedrag van de mens. Dit wordt ook bevestigd door de reactie van mensen op deze computer	<u>2</u>
• Aangezien het behaviorisme stelt dat er strikt genomen alleen maar kennis mogelijk is over het waarneembare gedrag, is het ook niet relevant of er ook een innerlijk rijk van de geest 'achter' dit gedrag bestaat. Om deze reden is het standpunt van het dualisme niet van toepassing: het probleem van geest en materie is niet echt een probleem	<u>2</u>
Maximumscore 4	
5 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een uitleg van de opvatting van Wittgenstein dat pijn en andere gevoelens onlosmakelijk zijn verbonden met taal	<u>2</u>
• de rol die betekenis van woorden hierin speelt	<u>2</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Volgens Wittgenstein kunnen we niet zeggen dat een machine een gevoel van pijn kan hebben. Pijn en alle andere gevoelens, zijn toestanden die onlosmakelijk verbonden zijn met taal. Taal is niet iets dat eenduidig verwijst naar de werkelijkheid, maar dat door mensen gebruikt wordt in verschillende contexten. Taal heeft dan ook alles te maken met het gedrag dat samengaat met taalgebruik. Machines vertonen een dergelijk gedrag niet	<u>2</u>
• De betekenissen die er zijn in taal worden niet voortgebracht door de eigen innerlijke ervaring, maar door de gemeenschappelijke regels die mensen volgen in hun gedrag. Deze betekenissen leer je dus door naar het gedrag van mensen in bepaalde situaties te kijken. 'Pijn' is daarom niet verbonden aan een innerlijk rijk van de geest	<u>2</u>
Maximumscore 2	
6 ☐ Een goed antwoord bevat:	
• een uitleg waaruit blijkt dat machines niet moreel kunnen handelen volgens Kant	<u>2</u>
voorbeeld van een goed antwoord:	
• Volgens Kant is moreel verantwoordelijk gedrag alleen maar mogelijk als er sprake is van vrijheid. Alles wat geprogrammeerd is, is niet in staat tot een dergelijke vrijheid, want alleen een wezen met een vrije wil kan verantwoording afleggen voor zelfgemaakte keuzes. Een geprogrammeerde keuze is per definitie geen keuze	<u>2</u>

Eindexamen Filosofie havo 2004 - I

havovwo.nl

Antwoorden	Deel-scores
Maximumscore 3	
7 ☐ Een goed antwoord bevat de volgende elementen:	
• een beargumenteerde reactie van een materialist met betrekking tot de mogelijkheid dat computers echte en dus onvoorspelbare emoties kunnen ontwikkelen	<u>1</u>
• een beargumenteerde reactie van een dualist met betrekking tot de mogelijkheid dat computers echte en dus onvoorspelbare emoties kunnen ontwikkelen	<u>1</u>
• in overeenstemming met één van deze reacties een beargumenteerde keuze voor materialisme (monisme) of dualisme, gekoppeld aan voorspelbaarheid	<u>1</u>
voorbeeld van een goed deelantwoord:	
• De dualisten zijn van mening dat alleen de mens een geest heeft die zelfstandig en (ten dele) los van het lichaam kan functioneren. Daardoor zijn wij in staat zelf keuzes te maken en een eigen leven te ontwikkelen, waardoor we niet voorspelbaar zijn, ook niet in onze emoties. Een computer bestaat alleen uit materie en ingevoerde programma's en kan dus niet zelfstandig keuzes maken. De computer kan alleen volgens ingevoerde programmaregels reageren, ook wat betreft emoties. En zal dus nooit emoties kennen, zoals de mens die heeft: onvoorspelbaar door de keuzevrijheid van de mens	<u>1</u>
• Volgens de materialisten zijn de emoties van de mens lichamelijke reacties die (waarschijnlijk) voorspelbaar zijn, omdat het lichamelijke processen zijn die werken volgens de wetmatigheden van de natuur. In deze zin is er geen verschil tussen de emoties van de mens en die van een computer	<u>1</u>
voorbeelden van een standpunt:	
• Mijn standpunt vertoont de meeste verwantschap met het dualisme dat van een sterke scheiding van lichaam en geest uitgaat, waardoor de mens over een vrije wil beschikt. Je kan in ieder geval soms kiezen of en hoe je emotioneel bent. Een computer zal dat nooit kunnen en dus geen echte emoties kunnen hebben	<u>1</u>
of Ik ben het niet eens met het onderscheid dat mensen maken tussen echte en onechte emoties. Bij mensen is vaak ook voorspelbaar hoe zij emotioneel zullen reageren in soortgelijke situaties, precies zoals bij een machine. Als deze lichamelijke processen na te bootsen zijn in machines, dan hebben deze machines ook 'echte emoties'. De onderscheiding die het dualisme maakt tussen geest en lichaam, waarbij de geest onafhankelijk is van het lichamelijke, is niet relevant voor dit vraagstuk. Ik ga daarom uit van een materialistische visie: alles is te herleiden tot - of is zelfs identiek aan - stoffelijke eigenschappen of processen; de geest is daar een product van, evenals de computer. De emoties bij beide zijn dus even echt of onecht; dat onderscheid valt weg	<u>1</u>